

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2

The 2nd STOU Graduate Research Conference

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสันามเพรียงจังหวัดกำแพงเพชร

People's Participation in the Management of Khao Sanam Prieng Wildlife Sanctuary, Kamphaengphet Province

ฉลอง นุ้ยฉิม (Chalong Nuichim)* ชัยวัฒน์ คงสม (Chaiwat Khongsom)**

สัจจา บรรจงศิริ (Sujja Bunjongsiri)***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสันามเพรียง จังหวัดกำแพงเพชร

การวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การวิจัยเชิงสำรวจ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสันามเพรียง จำนวน 374 ตัวอย่าง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าสูงสุดต่ำสุด และค่าเฉลี่ยเลขคณิต ในการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนในขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 15 ตัวอย่าง เก็บข้อมูลโดยการจัดประชุมระดมความคิดเห็น และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย (1) สร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นกลุ่มเป้าหมายแรกในการพัฒนา (2) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชน อย่างต่อเนื่อง (3) เสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน (4) เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และ (5) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสันามเพรียง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นโครงการนำร่อง สำหรับข้อเสนอแนะควรแต่งตั้งตัวแทนที่ชุมชนท้องถิ่นคัดเลือก เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสันามเพรียง ต่อไป

คำสำคัญ การมีส่วนร่วมของประชาชน, การจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

* นักศึกษาลัทธิปริญาญเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช chaiwat.kon@stou.ac.th

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sujja.ban@stou.ac.th

Abstract

The objectives of this research were the aim of the study were to provide guidelines for promoting people's participation in the management of Khao Sanam Prieng Wildlife Sanctuary in Kamphaengphet province.

This research was divided into two stages: survey research and qualitative research. The sample population was people who live around Khao Sanam Prieng Wildlife Sanctuary. In the process of survey research, 374 sample were obtained through proportional sampling and accidental sampling. Data were collected using a questionnaire. Data analysis used statistical percentage, minimum and maximum values and arithmetic mean. For the qualitative part of the study, 15 samples of stakeholders were selected using purposive sampling. Data were collected at a brainstorming meeting and analyzed using content analysis.

The result was found that guidelines for the development of people's participation include: (1) community leaders should be the first target group; (2) public relations should be used to disseminate knowledge, information, and news to the people continuously, and to promote conservation activities; (3) a good mutual understanding should be reinforced between officers and the people; (4) local people should be given opportunities for participation in the management of wildlife sanctuary; and (5) as a pilot project, an annual operating plan should be drawn up for Khao Sanam Prieng Wildlife Sanctuary, formed through the participation of the people. Another recommendation is that an elected representative of the local people should be appointed as a board member to participate in the management of Khao Sanam Prieng Wildlife Sanctuary.

Keywords: People's participation, Wildlife sanctuary management

บทนำ

สัตว์ป่าเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของระบบนิเวศป่าไม้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาระบบความสมดุลทางธรรมชาติ และทำให้ระบบนิเวศป่ามีความมั่นคง ระบบนิเวศของป่าไม้และสัตว์ป่ามีการเกี่ยวเนื่องกัน จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าจึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการจัดการควบคู่กันไป ในช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยสูญเสียพื้นที่ป่าไปแล้วประมาณ 64 ล้านไร่ กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าอยู่ถึงร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ประเทศ หรือประมาณ 171 ล้านไร่ และพื้นที่ป่าไม้ได้ลดน้อยลงมาโดยตลอด จนในปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทยเหลือพื้นที่ป่าไม้เพียงร้อยละ 33.44 ของพื้นที่ทั้งหมด หรือประมาณ 107 ล้านไร่ เท่านั้น การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า จึงมีผลกระทบอย่างรุนแรงและเป็นเหตุทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วเช่นกัน และสัตว์ป่าบางชนิดต้องสูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย

รัฐบาลในอดีตได้พยายามที่จะรักษาคุ่มครองพื้นที่ป่าไม้และสัตว์ป่ามาโดยตลอด มีการออกกฎหมายหลายฉบับ อาทิ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และพ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ต่อมามีการแก้ไขปรับปรุง พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2503 ใหม่ และประกาศใช้ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 แทน ผลที่ตามมาจากการออกกฎหมายดังกล่าว ทำให้มีการประกาศจัดตั้งพื้นที่ป่านุรักษ์ในรูปแบบอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ในพื้นที่ที่ทั่วทุกภาคของประเทศ แต่ปัญหาการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าไม้ก็ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ในพื้นที่ป่านุรักษ์ที่รัฐมีมาตรการทางกฎหมายที่เข้มงวดในการดูแลรักษาปกป้องคุ้มครอง ซึ่งการสำรวจการถือครองพื้นที่ป่าไม้ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในช่วงปี พ.ศ.2541-2551 พบว่า มีประชาชนเข้าไปบุกรุกยึดถือครอบครองที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่านุรักษ์ จำนวน 184,710 ราย รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 2,225,540 ไร่ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553)

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพ็ญ จังหวัดกำแพงเพชร เป็นป่านุรักษ์ที่ประกาศจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2528 มีเนื้อที่ ประมาณ 63,125 ไร่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ป่าให้อยู่อาศัยโดยปลอดภัย และดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร นอกจากนั้น ยังเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีจุดเด่นที่น่าสนใจหลายแห่ง ซึ่งมีผู้เข้าไปเที่ยวชมเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ในการบริหารจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพ็ญ ในช่วงตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นการดำเนินงานโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก ทำให้ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และยังพบว่ายังมีปัจจัยคุกคามทั้งปัญหาการบุกรุกแผ้วถางป่า การยึดถือครอบครองพื้นที่เพื่อทำการเกษตร การลักลอบทำไม้ การลักลอบล่าสัตว์ป่า การเก็บหาของป่า การตัดไม้เผาถ่าน การปล่อยสัตว์เลี้ยงเข้าไปหากินในพื้นที่ และการลักลอบจุดไฟเผาป่า โดยมีการจับกุมและดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดกฎหมายอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านรอบแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้นเอง การแก้ไขปัญหาดังกล่าวของภาครัฐในระยะหลัง จึงมีแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่โดยใช้หลักการการจัดการเชิงระบบนิเวศ ซึ่งเป็นการทำงานเชิงบูรณาการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพ็ญ จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน และกำหนดมาตรการ สำหรับการบริหารจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพ็ญ ในแนวทางที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น อันจะส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้และสัตว์ป่า ประสบความสำเร็จ บรรลุตามวัตถุประสงค์ และสามารถอำนวยการประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคม ของประชาชนในหมู่บ้านบริเวณรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อศึกษาความต้องการ รูปแบบ และลักษณะ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จังหวัดกำแพงเพชร
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัย ออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นตอนการวิจัยเชิงสำรวจและ (2) ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนการวิจัยเชิงสำรวจ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่ตั่งบ้านเรือนและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จังหวัดกำแพงเพชร รวม 16 หมู่บ้าน จำนวน 5,836 คน และใช้การคำนวณโดยใช้สูตรของ Yamane ได้ประชากรกลุ่มตัวอย่าง 374 ตัวอย่าง ในการเลือกตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ตามขนาด และสัดส่วนของประชากรกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน

1.2 เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำ รวมทั้งนำไปทดลองใช้เพื่อทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค แล้วดำเนินการปรับปรุงแก้ไข ก่อนจัดทำเป็นฉบับจริง และนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป สภาพเศรษฐกิจ และสังคม เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 2 ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จำนวน 20 ข้อ รวมคะแนนเต็ม 20 คะแนน โดยแบ่งเกณฑ์คะแนนระดับความรู้ ออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับความรู้ น้อย มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 0-6.66 ระดับความรู้ปานกลาง มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 6.67-13.33 และ ระดับความรู้มาก มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 13.34-20.00

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขาสนามเพรียง แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 3.1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการเคยเข้าร่วมกิจกรรมกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ในระยะเวลาที่ผ่านมา จำนวน 10 ข้อ โดยให้ตอบว่า เคย หรือ ไม่เคย และตอนที่ 3.2 เป็นแบบวัดระดับความต้องการ เกี่ยวกับรูปแบบ ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง โดยแบ่งเกณฑ์คะแนนระดับความต้องการ ออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับความต้องการน้อย มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.66 ระดับความต้องการปานกลาง มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67-2.33 และ ระดับความต้องการมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34-3.00

ตอนที่ 4 ความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ซึ่งเป็นข้อคำถามปลายเปิด

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยพร้อมด้วยทีมงาน นำเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามไปสอบถามประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 374 ตัวอย่าง ในระหว่างวันที่ 20 กันยายน 2553 ถึง วันที่ 11 ตุลาคม 2553 และ นำแบบสอบถาม ตอนที่ 4 ไปดำเนินการสอบถามซ้ำ กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชนท้องถิ่น โดยการสุ่มเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 28 ตัวอย่าง ในระหว่างวันที่ 6 - 14 พฤศจิกายน 2553

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และใช้วิธีการบรรยายประกอบตารางในการเสนอข้อมูล ในส่วนข้อมูลที่เป็นความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่นๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสอบถามซ้ำกับผู้นำชุมชน ผู้วิจัยนำมา รวบรวมและประมวลผลแล้วนำเสนอด้วยวิธีการบรรยาย

2. ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัย นำผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงสำรวจ มานำเสนอในการจัดประชุมระดมความคิดเห็น(Focus Group) โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม คือ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน ซึ่งได้สุ่มเลือกจากประชากร ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ และผู้นำชุมชนท้องถิ่น โดยใช้วิธีการแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และดำเนินการประชุมในวันที่ 22 พฤศจิกายน 2553 ณ ห้องประชุมสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง เพื่อร่วมรับทราบข้อมูลและร่วมกันพิจารณา ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ตลอดจนเสนอแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทั้งหมด นำมาประมวลผลและเสนอด้วยวิธีการบรรยาย

ผู้วิจัย รวบรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงสำรวจ ในขั้นตอนที่ 1 และผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ในขั้นตอนที่ 2 มาทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์เนื้อหา เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จังหวัดกำแพงเพชร โดยใช้วิธีการบรรยาย ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จังหวัดกำแพงเพชร แบ่งผลการวิจัย ออกเป็น 4 ส่วน มีรายละเอียดสรุปได้ ดังนี้

1. ลักษณะพื้นฐานทั่วไป สภาพเศรษฐกิจ และสังคม ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 65.8 มีอายุอยู่ในช่วง 36-40 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.4 ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 69.3 มีอาชีพเกษตรกรกรรม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.1 มีรายได้ครัวเรือนต่อปี อยู่ในช่วง 50,000 -100,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.0 และ รองลงมา มีรายได้ต่ำกว่า 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.8 มีสมาชิกในครัวเรือน 4 คน มากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 31.8 และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 62.0 โดยเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.5 และเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.9 ส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 81.8 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคม พบว่า ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 5.3 และดำรงตำแหน่งประธานองค์การบริหารส่วนตำบล น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 0.3

2. ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่าและการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความรู้ ความเข้าใจ อยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.3 และ

มีค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 12.17 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน โดยกลุ่มตัวอย่าง มีความรู้ ความเข้าใจ ในข้อคำถาม “การจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ” มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 93.6 รองลงมา คือ “สัตว์ป่าช่วยรักษาระบบนิเวศป่าไม้ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ โดยการช่วยกระจายพันธุ์พืช” คิดเป็นร้อยละ 93.3 ส่วนข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ความเข้าใจ น้อยที่สุด คือ “ดินโป่ง เป็นแหล่งเกลือแร่ที่สัตว์ป่าทุกชนิดใช้กินเป็นอาหาร” คิดเป็นร้อยละ 8.6 และ “การเก็บหาของป่าเพียงเล็กน้อยในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อการบริโภค และใช้สอยในครัวเรือน ไม่เป็นการผิดกฎหมาย” คิดเป็นร้อยละ 21.4 ตามลำดับ

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

3.1 การเคยเข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง คิดเป็นร้อยละ 59.5 ในกลุ่มที่เคยเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า เคยเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกต้นไม้ พืชอาหารสัตว์ป่า และการบำรุงดูแลรักษา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.9 และกิจกรรมที่เคยเข้าร่วมน้อยที่สุด คือ การสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลป่าไม้ พืชพรรณ และสัตว์ป่า คิดเป็นร้อยละ 21.4

3.2 ความต้องการ รูปแบบ และลักษณะ การมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม การปลูกต้นไม้ พืชอาหารสัตว์ป่า และการบำรุงดูแลรักษา มีค่าคะแนนเฉลี่ย มากที่สุด เท่ากับ 2.09 รองลงมา คือ การจัดทำ ปรับปรุงแหล่งน้ำ แหล่งอาหารสัตว์ป่า และการทำแนวกันไฟ การป้องกันและดับไฟป่า มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน คือ เท่ากับ 2.07 ส่วนกิจกรรม การสำรวจ เก็บรวบรวม ข้อมูล เกี่ยวกับป่าไม้ พืชพรรณและสัตว์ป่า พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วม มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 1.78 โดยทั้งหมดอยู่ในเกณฑ์ความต้องการระดับปานกลาง

นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ในรูปแบบ และลักษณะ ของการร่วมวางแผนและตัดสินใจ มีค่าคะแนนเฉลี่ยรวม มากที่สุด เท่ากับ 2.03 รองลงมา คือ ร่วมดำเนินการปฏิบัติ มีค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.00 และ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความต้องการในการมีส่วนร่วม จัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง อยู่ในเกณฑ์ความต้องการระดับปานกลาง โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 1.98

3.3 ความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

1) จากการรวบรวมข้อมูลในแบบสอบถามตอนที่ 4 และนำมาประมวลผล ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่าง เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง และเห็นว่าเป็นแนวทางที่ดีที่หน่วยงานรัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอยู่จำนวนน้อย เพื่อร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน โดยให้หน่วยงานดำเนินการอย่างเข้มข้นต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาตำบล และคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นความจำเป็นเบื้องต้นในการทำให้สำเร็จ ทั้งนี้ เห็นว่าเป็นตัวแทนของประชาชนอยู่แล้ว มีการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่อยู่เสมอ และเป็นผู้ที่มีความพร้อมด้านต่าง ๆ มากกว่า สำหรับปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า คือ ได้รับรู้ข้อมูลต่าง ๆ น้อย ไม่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปชี้แจงหรือประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน ขาดโอกาสในการมีส่วนร่วม การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ รวมทั้ง ปัญหาแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไม่ชัดเจน

ในส่วน of ข้อเสนอแนะ กลุ่มตัวอย่าง เห็นว่า แนวทางการสนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน นั้น มีประเด็นที่สำคัญคือ ให้เจ้าหน้าที่ที่มีความเป็นกันเอง เข้าถึงและใกล้ชิดประชาชนมากขึ้น มีการ

The 2nd STOU Graduate Research Conference

ร่วมกันทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ต่างๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน จัดให้มีเจ้าหน้าที่เข้าไปประชุมชี้แจง จัดอบรม อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จัดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน ตลอดจนจัดตั้งทีมงานเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานด้านการมีส่วนร่วมขึ้น รวมทั้ง ให้ใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม นอกจากนั้น ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเชิญผู้นำชุมชนเข้ามารับทราบนโยบาย แผนและผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน สนับสนุนการจัดตั้งป้าชุมชนขึ้นในพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้าน และควรสร้างโอกาสการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนโดยการจัดทำหรือจัดหาโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทน

2) ในการจัดประชุมระดมความคิดเห็น (Focus Group) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่าง เห็นว่าในปัจจุบันการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ ซึ่งกำหนดและจัดทำขึ้นโดยเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง เท่านั้น ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นครั้งคราว ตามที่หน่วยงานขอความร่วมมือ ส่วนในภาคประชาชนมีบางหมู่บ้านรวมกลุ่มจัดตั้งป้าชุมชนขึ้นโดยการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน ซึ่งเห็นควรให้รัฐเข้ามามีส่วนสนับสนุนอย่างจริงจัง ต่อไป และกลุ่มตัวอย่าง เห็นว่าในสถานการณ์ปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และเห็นว่าประชาชนมีความพร้อมที่จะร่วมมือกันในการเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ การรับรู้ข้อมูลและความสนิทสนมคุ้นเคย เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม นั้น มีหลายประการด้วยกัน เช่น แนวเขตของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไม่ชัดเจน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้และสัตว์ป่า ของประชาชน ซึ่งเป็นการผิดกฎหมาย และนำมาซึ่งความขัดแย้งและความไม่เข้าใจต่อกัน การที่ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และระเบียบ ข้อปฏิบัติทางกฎหมาย การขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การไม่มีเวลาและภาระค่าใช้จ่ายในการเข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานกับประชาชน

สำหรับข้อเสนอแนะและแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง เห็นควรให้หน่วยงานเร่งดำเนินการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมการอนุรักษ์ต่างๆ โดยการประชุมชี้แจง การแจ้งผ่านผู้นำชุมชน หอกระจายข่าวหมู่บ้าน และสื่อสิ่งพิมพ์ และกลุ่มตัวอย่าง เห็นควรให้หน่วยงานเชิญผู้นำชุมชนเข้าร่วมประชุม ปรึกษาหารือ ในการดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า รวมทั้ง การร่วมจัดทำแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินผล ตลอดจนเห็นควรให้หน่วยงานและชุมชนท้องถิ่นแต่งตั้งหรือมอบหมายบุคคลที่รับผิดชอบด้านการมีส่วนร่วมขึ้นเพื่อความสะดวกในการประสานและทำงานร่วมกัน นอกจากนั้น กลุ่มตัวอย่าง ยังเสนอให้หน่วยงานเร่งเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน อีกทั้งให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลพินิจประกอบหลักเมตตาธรรมให้มากขึ้นในการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง

4. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จากการรวบรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนการวิจัยเชิงสำรวจ และผลการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์เนื้อหา เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม ที่สำคัญสรุปได้ 5 แนวทางด้วยกัน ดังนี้

4.1 สร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้นำชุมชนท้องถิ่นเป็นกลุ่มเป้าหมายแรก ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย ที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า เป็นตัวแทนของประชาชนและมีความพร้อมสูงในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขต

รักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง รวมทั้ง เป็นกลุ่มที่มีความคุ้นเคยสนิทสนม และรับรู้ข้อมูล ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่อยู่เสมอ ทำให้การมีส่วนร่วมมีโอกาสประสบความสำเร็จ ต่อไป

4.2 การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชน ซึ่งเป็นแนวทางที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าทำให้ประชาชนมีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ และสัตว์ป่า รวมทั้ง ระเบียบกฎหมาย เพิ่มขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีความรู้อยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ทั้งนี้ ดำเนินการโดยการจัดประชุมชี้แจง ฝึกอบรม การกระจายเสียงทางหอกระจายข่าว การแจ้งผ่านผู้นำชุมชน การแจกเอกสารเผยแพร่และสื่อสิ่งพิมพ์ และการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

4.3 การเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ กับประชาชน โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการใช้มาตรการทางกฎหมาย บางครั้งก่อให้เกิดความขัดแย้งและความไม่เข้าใจต่อกัน ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างเห็นควรสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันเพื่อการพัฒนาการมีส่วนร่วม โดยเจ้าหน้าที่ควรใช้ดุลพินิจให้มากขึ้นในการบังคับใช้กฎหมาย มีความเป็นกันเอง เข้าถึงและใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น รวมทั้งควรจัดตั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการประสานงาน ตลอดจนร่วมมือกันในการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น

4.4 การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง เป็นแนวทางที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าดีมาก ทั้งที่ ในระยะเวลาที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง และเห็นว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น หน่วยงานควรเชิญผู้นำชุมชนเข้ามารับทราบนโยบาย แผนและผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน นอกจากนั้น ควรสนับสนุนการจัดตั้งป่าชุมชนขึ้นในพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้าน

4.5 การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง เห็นว่าในปัจจุบันการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และประชาชนมีความพร้อม ตลอดจนมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การตัดสินใจและวางแผน อีกทั้งในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ผ่านมานั้น เป็นการดำเนินการโดยหน่วยงานแต่เพียงฝ่ายเดียว กลุ่มตัวอย่าง เห็นควรให้หน่วยงานเชิญผู้นำชุมชนเข้าร่วมประชุม ปรึกษาหารือ ในการดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการมีส่วนร่วมต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย อภิปรายผลตามผลการวิเคราะห์ข้อมูล และผู้วิจัยอธิบายประกอบซึ่งผลการอภิปรายผล มีรายละเอียด ดังนี้

1. ลักษณะพื้นฐานทั่วไป สภาพเศรษฐกิจ และสังคม จากการศึกษาลักษณะพื้นฐานทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นหัวหน้าครอบครัวและเพศชาย มีการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพเกษตรกร และมีรายได้ค่อนข้างต่ำ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นลักษณะของสังคมไทยในชนบททั่วไป ที่อยู่ห่างไกลความเจริญส่วนการเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 62.0 โดยเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร มากที่สุด ซึ่งอาจมาจากสาเหตุการมีอาชีพเกษตรกร นั่นเอง เมื่อศึกษาถึงการเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า มี

เพียงร้อยละ 2.9 เท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ในจำนวนที่น้อยนั้น อาจเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ รวมทั้งความต้องการพึงพิงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกที่ขัดแย้งกับการอนุรักษ์ รวมทั้ง ขาดการส่งเสริม สนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง

2. ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่าและการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

จากการศึกษา ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า และการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความรู้ ความเข้าใจ อยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ผู้วิจัยเห็นว่าสาเหตุหนึ่งน่าจะเกิดจากการที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา และไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม นอกจากนั้น การเสริมสร้าง ความรู้ ความเข้าใจ และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร แก่ประชาชน ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งยังด้อยประสิทธิภาพ ก็มีผลสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดโอกาสในการรับรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การมีโอกาสดำเนินกิจกรรม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า และการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีผลสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สมหมาย กิตยากุล(2542) พบว่า การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำมากครั้งกว่า มีส่วนร่วมมากกว่า การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำน้อยครั้งกว่า และการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่า มีส่วนร่วมมากกว่าการมีความรู้ความเข้าใจน้อย

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง มีประเด็นการอภิปรายผล 3 ประเด็นด้วยกัน คือ

3.1 การเคยเข้าร่วมกิจกรรม การจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ในระยะเวลาที่ผ่านมา จากผลการศึกษา การเคยเข้าร่วมกิจกรรม การจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ในระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยเห็นว่า สาเหตุหนึ่งเกิดจากการที่กลุ่มตัวอย่าง เป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจำนวนที่น้อยมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พงศกร ชุมเปีย(2550) ที่พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ กับ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

อย่างไรก็ตาม การที่หน่วยงานภาครัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควรนั้น ก็น่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่ง ที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมใดที่หน่วยงานภาครัฐมีการประชาสัมพันธ์ ณรงค์ เชิญชวนและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ผลปรากฏว่า ประชาชนเคยเข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก เช่น กิจกรรม การปลูกต้นไม้ พิธีอาหารสัตว์ป่า และการบำรุงดูแลรักษา มีประชาชนเคยเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของกฤษฎา สุภาพไพบูรณ์ (2542) พบว่า การได้รับโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ส่งผลทำให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

3.2 ความต้องการ รูปแบบ และลักษณะ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง

จากผลการศึกษา ความต้องการในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ทั้ง 10 กิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกต้นไม้ พิธีอาหารสัตว์ป่า และการบำรุงดูแลรักษา มากที่สุด รองลงมา คือ การจัดทำ ปรับปรุงแหล่งน้ำ แหล่งอาหารสัตว์ป่า และการทำแนวกันไฟ การป้องกัน และดับไฟป่า ซึ่งอธิบายได้ว่า กิจกรรมเหล่านี้ เป็นกิจกรรมที่มีการรับรู้ข้อมูล และเคยร่วมดำเนินการปฏิบัติ ในระยะเวลาที่ผ่านมา มากกว่ากิจกรรมอื่นๆ รวมทั้งเป็นกิจกรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเกิดประโยชน์กับชีวิตความเป็นอยู่

ประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของวีระยุทธ โพธิ์ถาวร(2550) พบว่า ความคาดหวังที่จะได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชน เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

จากผลการศึกษา ความต้องการ รูปแบบ และลักษณะ ของการเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบและลักษณะ ของการร่วมวางแผนและตัดสินใจ มากที่สุด แสดงว่า ประชาชนให้ความสนใจในการรับรู้ข้อมูล ตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการดำเนินงาน โดยพบว่า มีความต้องการอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ทุกรูปแบบ และลักษณะ และจากผลการศึกษาความต้องการในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ กิจกรรมการจัดการ รูปแบบ และลักษณะ ของการจัดการ พบว่า ความต้องการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จังหวัดกำแพงเพชร อยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นแนวโน้มที่ดีในการสนับสนุนส่งเสริม และพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ต่อไป ซึ่งต่างจากการศึกษาของกาญจนา คุ่มทรัพย์ (2543) ที่พบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการดูแลป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว จังหวัดจันทบุรี น้อยมาก

3.3 ความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง แสดงให้เห็นว่า ในปัจจุบัน ประชาชนมีความสนใจ และมีความตื่นตัวในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของประสพสุข ดิอินทร์ (2531)พบว่า ความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม ส่วนปัญหาและอุปสรรค ด้านการขาดโอกาสการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และปัญหาความต้องการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่ซึ่งเป็นปัญหาความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ภาครัฐควรนำไปปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจะทำการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ประสบผลสำเร็จ ต่อไป สำหรับข้อเสนอแนะต่างๆ เช่น ควรแต่งตั้งทีมงานเจ้าหน้าที่ในการประสานงานด้านการมีส่วนร่วมขึ้น เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นข้อเสนอแนะที่ต้องการให้ภาครัฐแสดงออกถึงความจริงใจที่เป็นรูปธรรมในการปฏิบัติงานด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม 5 แนวทางด้วยกัน นั้น สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

4.1 สร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้นำชุมชนท้องถิ่นเป็นกลุ่มเป้าหมายแรก ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับความเป็นสังคมชนบทไทย และมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง เนื่องจากกลุ่มผู้นำชุมชนท้องถิ่นเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมและศักยภาพสูง มีการประสานงาน รับรู้ข้อมูลและรู้จักคุ้นเคยใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดีมากกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งทำให้ง่ายและสะดวกต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน และสามารถเป็นแกนนำในการขยายผลไปสู่กลุ่มประชาชนส่วนใหญ่ต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ วีระยุทธ โพธิ์ถาวร(2550) ที่พบว่า การสนับสนุนให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากขึ้น นั้น ควรให้สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้นำ

4.2 การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และ กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชน ผู้วิจัยเห็นว่า การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ข้อมูล ข่าวสารและกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชน เป็นแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก เป็นการเปิดโอกาสในการรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร และช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะก่อให้เกิดความตระหนักจิตสำนึกที่ดี ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ บรรพต

มาลีหวล (2544) ที่พบว่า ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้ บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทุ่งกระเบน จังหวัดจันทบุรี และกฤษฎา สุภาพไพบูรณ์(2542) พบว่า การรับรู้ ข้อมูล ข่าวสาร จากอุทยานแห่งชาติภูกระดึง เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ส่งผลทำให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

4.3 การเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน ผู้วิจัยเห็นว่า แนวทางการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง โดยการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน นั้น เป็นแนวทางที่ดีและสร้างสรรค์ เนื่องจาก ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนมีโอกาสพูดคุย ปรีกษาหารือ ทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ช่วยลดความขัดแย้ง ก่อให้เกิดความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือ ด้านกิจกรรมการจัดการและการอนุรักษ์ธรรมชาติต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของไพจิตร ไตรวงศ์ชัย (2538) พบว่า ความขัดแย้งระหว่างชุมชนเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

4.4 การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ผู้วิจัยเห็นว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง โดยการแต่งตั้งตัวแทนของชุมชนที่ได้จากการคัดเลือกในแต่ละหมู่บ้านรอบแนวเขต เข้าเป็นคณะกรรมการการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง และให้มีหน้าที่ในการร่วมกันวางแผนและตัดสินใจ ร่วมดำเนินการปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผล การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นข้อพิสูจน์อย่างหนึ่งของความจริงใจภาครัฐที่มีต่อการยอมรับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และเป็นแนวทางการดำเนินงานที่เห็นว่าเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของกฤษฎา สุภาพไพบูรณ์ (2542) พบว่า การได้รับโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ส่งผลทำให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

4.5 การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นโครงการนำร่อง ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นโครงการนำร่อง น่าจะเป็นแนวทางที่สามารถดำเนินการให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ง่าย เนื่องจากมีเงินงบประมาณ และการดำเนินงานเป็นปกติในแต่ละปีอยู่แล้ว ทั้งเป็นการช่วยให้ประชาชนได้เข้าร่วมกลุ่มเรียนรู้ โดยปฏิบัติจริง ตั้งแต่ในขั้นตอนแรก คือ ร่วมวางแผนและตัดสินใจ และสามารถร่วมดำเนินการปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินการในหนึ่งปี ถือเป็นห้วงระยะเวลาที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของกฤษฎา สุภาพไพบูรณ์ (2542) พบว่า การได้รับโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ส่งผลทำให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง และนพวรรณ เสวตานนท์ (2546) ยังพบว่า การเข้าร่วมกลุ่มทำกิจกรรม เพื่อทำประโยชน์ส่วนรวมในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อุ่มน้ำคลองอุต๊ะเกา จังหวัดสงขลา

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ควรคัดเลือกและแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานมวลชนสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม เพื่อคอยประสานความร่วมมือ ชี้แจงทำความเข้าใจ และสร้างความคุ้นเคยกับประชาชน ตลอดจนการช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งสอดส่องติดตามการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมกับประชาชนทุกคนอันเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน

1.2 ควรจัดทำแผนงานโครงการและจัดหางบประมาณในการดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แก่ประชาชน โดยโครงการสามารถดำเนินการได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก และจิตสำนึกที่ดี ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ต่อไป

1.3 ควรเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง โดยการเชิญเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง เพื่อร่วมวางแผนและตัดสินใจ ร่วมดำเนินการปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผล ทั้งนี้ ควรพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมการทำเครื่องหมาย ปักหลักเขต หรือ ติดป้ายเพื่อกำหนดแนวเขตให้ชัดเจน เป็นกิจกรรมนำร่องในการดำเนินงาน

1.4 ควรจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล โดยการสนับสนุนให้ประชาชนที่เคยเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการปฏิบัติในกิจกรรม การปลูกต้นไม้ พืชอาหารสัตว์ป่า และการบำรุงดูแลรักษา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ประชาชนเคยเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และทักษะด้านการมีส่วนร่วมให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัย ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ในระดับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติงานของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง ซึ่งผลการวิจัยที่ได้รับ คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียงแบบบูรณาการ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจาก ในปัจจุบันมีหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้และสัตว์ป่า ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง หลายภาคส่วน ซึ่งผลการศึกษาคาดว่าสามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้และสัตว์ป่า ได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2553) เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การบูรณาการและประสานความร่วมมือภาครัฐและภาคประชาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ วันที่ 2 เมษายน 2553 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2547) การศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและประชาชนในการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่อนุรักษ์ กรุงเทพฯ

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง (2554) “สรุปผลการดำเนินงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง จังหวัด

กำแพงเพชร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2554”

เฉลิม เกิดโมลี (2543) แนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบาย เอกสารประกอบการเสวนาวิพากษ์ตัวแบบ
การมีส่วนร่วมของประชาชน

ดุสิต เวชกิจ (2535) “การมีส่วนร่วมของประชาชนและการระดมทรัพยากรเพื่อการป่าไม้ชุมชน” ใน เอกสารการ
สอนประมวลสาระชุดวิชา การป่าไม้ชุมชน หน่วยที่ 5 หน้า 199-242 นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข
มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพฯ

ทวี หนูทอง และอนุช วงศ์ชุ่มเย็น (2540) การจัดการทรัพยากรสัตว์ป่า

วันชัย วัฒนศัพท์ (2543) คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน นนทบุรี สถาบันพระปกเกล้า
สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2547) แผนแม่บทการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า พุทธศักราช 2548-2557

อุทิศ ภูอินทร์ (2537) การบริหารและการจัดการพื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่า คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
กรุงเทพฯ